

Incestueuze muze

Hans Renders' maandelijks keuze uit de oogst aan biografieën en (auto)biografica. Dit keer: Lucia Joyce, een danseres die door haar vader tot romanpersonage werd getransformeerd.

Door Hans Renders

LUCIA JOYCE. TO DANCE IN THE WAKE

DOOR CAROL LOEB SHLOSS
BLOOMSBURY, 564 P., € 32,-

Lucia Joyce (1907-1982) was de schaduw van haar vaders talent, maar dat is nu in één klap goedgemaakt. We hadden al een biografie van Nora Joyce, James' echtgenote, een autobiografie van zijn broer en nu heeft Carol Loeb Shloss zich aan het leven van Joyce' dochter gewaagd. Natuurlijk leunt dit boek sterk op de diverse studies over James Joyce en vanzelfsprekend zijn we alleen geïnteresseerd in Lucia omdat ze de dochter is van de beroemde schrijver. Toch is *To Dance in the Wake* een opzienbarend boek. Carol Loeb Shloss maakt duidelijk dat Lucia juist omdat ze 'de dochter van' was, haar korte maar veelbelovende loopbaan als danseres heeft afgebroken, en in een gesticht werd geplaatst omdat geen familielid haar kon verzorgen. Daarom weten we hoegeenoms niets over de laatste veertig jaar van Lucia's leven.

Lucia Joyce werd op 26 juli 1907 onder armoedige omstandigheden geboren in Triest. Vader was een geobsedeerd schrijver die zich 'savonds al net zo geobsedeerd overgaf aan de drank. Moeder Nora 'didn't care a rambling damn about art'. Nadat het gezin Joyce zich rond 1920 in Parijs vestigde, wierp Lucia zich helemaal in het artistieke wereldje van Parijs en danste onder meer in een film van Jean Renoir. Toen ze vervolgens in een dansgezelschap was opgenomen, werd in de *Paris Times* zelfs beweerd dat eens 'James Joyce bekend zou worden als "de vader van"'. Lucia genoot van het leven in het turbulente Parijs van de jaren twintig. Ze onderhield liefdesrelaties met Samuel Beckett (hoewel diens biograaf daar wat minder stellig over is), en de schilder Alexander Calder. Ook ging ze een lesbische relatie aan met Myrsine Moschos, werkzaam in de beroemde Parijse boekhandel Shake-

peare and Company van Sylvia Beach. Dat Loeb Shloss die in de materie is gedoken wordt uit de onthulling van die laatste relatie duidelijk – als het tenminste waar is, want in het vorig jaar verschenen boek over de kring rond Sylvia Beach, *Passage de l'Odéon* van Laure Murat, blijft dit detail onvermeld.

Lucia was *quite a character* en bijzonder excentriek. 'Als ze daar zin in had' droeg ze geen ondergoed. En er wordt gezegd dat ze verslaafd was aan rauwe zeebonken, niet om er de liefde mee te bedrijven maar om zich met hen te bezatten. Loeb Shloss heeft een zogeheten psychobiografie geschreven, wat haar betoog speculatief maakt, maar ze snijdt dan ook onderwerpen aan waarvoor nu eenmaal geen direct bewijs mogelijk is. Zij maakt aannemelijk dat de zorgen van Joyce over Lucia gelijke tred hielden met de progressie in zijn werk. Dat ging zo ver dat hij ervan overtuigd was dat met de voltooiing van *Finnegans Wake* ook de genezing van zijn dochter een feit zou zijn. Tegelijkertijd was Lucia een experiment in Joyce' modernistische geschrijf. Het personage Anna Livia Plurabelle uit *Finnegans Wake* zou naar haar gemodelleerd zijn.

Maar waar moest Lucia van genezen worden? Joyce-biograaf Richard Ellmann gaat ervan uit dat ze schizofreen was en zich op den duur niet wist te handhaven in het normale leven. Loeb Shloss ziet dat anders. Lucia was een kunstenaar die haar leven heeft moeten offeren voor haar vader. Iedereen zag dat Lucia steeds gekker werd en had er last van. James Joyce bleef de symptomen lang ontkennen. Op een Joyciaanse mythische wijze liepen vaderlijke zorg voor zijn dochter en obsessief werken aan *Finnegans Wake* door elkaar heen. Volgens vriendinnen van Lucia had dit tot resultaat dat Lucia werd opgeofferd aan een boek.

Toen Lucia begin jaren dertig een stoel naar haar moeder smeedt en vader Joyce ook depressief was omdat

zijn vader net was overleden, zorgde haar broer Giorgio ervoor dat zijn jongere zus in een Parijse inrichting werd opgenomen. De Ierse familie van Joyce had nog zo gewaarschuwd tegen de al eerder geopperde suggestie om Lucia onder behandeling te stellen. 'Niet doen, geen psychiaters, geen gestichten en geen bloedproeven.' Die familie kon het weten, want de zuster van Nora was ooit opgenomen in een gesticht en daar was ze niet beter van geworden. Schizofrenen kregen de meest barbaarse behandelingen, zeewaterinjecties, stortbaden van een etmaal lang en elektroshocks. Joyce smokkelde zijn

'Niet doen, geen psychiaters, geen gestichten en geen bloedproeven'

dochter uit een Franse kliniek en bracht haar naar de wereldberoemde psychiater Carl Gustav Jung. Jung was de twintigste psychiater van Lucia, zo staat in de Jung-biografie van Deirdre Bair te lezen. De behandeling bij Jung werd overigens weer snel gestaakt nadat Lucia hem had uitgescholden, bekogeld met zijn eigen inboedel en vervolgens in een spierverstijving was geraakt. Joyce weigerde in te zien dat Lucia geestesziek was, en verdacht Jung ervan haar te betrekken in zijn experiment psychiatrie te bedrijven met behulp van literaire teksten. Helemaal onzin was dat niet, want al voordat hij Lucia ooit zag, had Jung in openbare lezingen betoogd dat *Ulysses* het werk

was van een man die leed aan een 'latente psychose', die een verklaring was van Lucia's ziekte. Het was niet alleen de kunstenaar Joyce die Lucia als een experiment zag, ook voor Jung fungeerde zij als zodanig. Lucia nam het haar vader kwalijk dat hij haar 'ziel' had toevertrouwd aan 'zo'n grote dikke materialistische Zwitser'. Wat deze biografie onthullend maakt is de nauwkeurige reconstructie van de vernietiging van brieven en andere documenten, door Giorgio, vrienden van de familie en door Londense advocaten. 'Cultureel vandalisme' noemt Loeb Shloss dat. Dat er een cover-up heeft plaatsgevonden om onoorbare praktijken te verdoezelen, wordt wel gezegd maar nergens bewezen. Het meest vergaand is de suggestie dat Giorgio de kwade genius is, omdat hij een incestueuze relatie met Lucia zou hebben onderhouden. Als bewijs daarvoor worden wat uitspraken aangehaald die elke broer over zijn zus kan doen. En dat de twee in hun jeugd graag samen op een kamer sliepen, 'misschien wel in één bed' is bepaald geen bewijs voor zo'n zware conclusie.

Giorgio's zoon Stephen vernietigde in 1984 nog een partij brieven van zijn tante Lucia, en haalde Samuel Beckett over hetzelfde te doen. Toen in 1990 via een ingewikkelde afspraak uit 1940 toch wat papieren vrij kwamen, kon Loeb Shloss met name aan de hand van doktersrekeningen de ziektegeschiedenis van Lucia reconstrueren. Na lezing van dit opzienbarend boek moeten we misschien zeggen: Lucia was het enige experiment van Joyce waarop niemand trots kon zijn.

